«РАСЛЫЙМ»
Татарстан Республикасы
мәгариф һәм фән министры
_____ И.Г.Һадиуллин
«___» _____ 2026 нчы ел

Туган (татар) телдә гомуми белем бирү оешмалары өчен 2027 нче елда «Туган (татар) тел» фәненнән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру материалларының күрсәтмә варианты

Демонстрационный вариант контрольных измерительных материалов для проведения государственной итоговой аттестации по образовательным программам основного общего образования 2027 года по учебному предмету «Родной (татарский) язык» для общеобразовательных организаций с обучением на родном (татарском) языке

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением высшего образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

2027 нче елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру өчен күрсәтмә материалларга аңлатмалар

2027 нче елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру өчен күрсәтмә материаллар белән танышканда, шуны истә тотыгыз: тәкъдим ителгән материаллар тикшереләчәк эчтәлекнең барлык элементларын да чагылдырмыйлар. 2027 нче елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру вакытында тикшерелергә мөмкин булган эчтәлек элементларының тулы исемлеге туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру өчен әзерлек дәрәҗәсенә куйган таләпләр һәм эчтәлек элементларының кодификаторында тәкъдим ителгән.

Күрсәтмә вариант туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясен узучыларга һәм киң җәмәгатьчелеккә тестның структурасы, биремнәр саны, аларның формасы, катлаулылык дәрәҗәсе турында гомуми күзаллау бирә. Бу варианттагы киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән биремнәрне үтәүнең бәяләү критерийлары киңәйтелгән җавапның тулылыгы һәм дөрес язылышы таләпләре турында күзаллау тудыра.

Бу мәгълүматлар туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе узуга әзерлек осталыгын булдырачак.

Эшне башкару өчен күрсәтмә

Туган телдә гомуми белем бирү оешмаларының 9 нчы сыйныфын тәмамлаучы укучылар өчен, туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясенә 3 сәгать 55 минут (235 минут) вакыт бирелә. Биремнәр 3 бүлектән тора.

Беренче бүлек 1 биремнән тора. Анда 2 тапкыр **тыңланган** текстның кыскача эчтәлеге (изложение) языла. Бирем 2 нче номерлы җавап бланкында эшләнә.

Икенче бүлек 7 биремнән тора (2-8 биремнәр). Биредә сүз, җөмлә, текстка төрле типтагы анализ күзаллана.

2-8 нче биремнәрнең җаваплары сүз яки цифрлар белән бирелә. Аларны 1 нче номерлы җавап бланкына язарга кирәк.

Өченче бүлектәге биремнәр укучылар 2 нче бүлектә укыган текст нигезендә башкарыла. Эшли башлаганчы, тәкъдим ителгән (9.1 һәм 9.2) биремнәрнең берсен сайларга һәм үз фикереңне дәлилләп, эзлекле рәвештә киңәйтелгән җавап бирү кирәк. Бирем 2 нче номерлы җавап бланкында эшләнә.

Биремнәрне үтәгәндә, орфографик сүзлекләрдән файдаланырга рөхсәт ителә.

Биремнәрне эшләгәндә, караламадан файдаланырга мөмкин, әмма андагы язулар тест эшенә билге куйганда исәпкә алынмый.

Биремнәрне тәкъдим ителгән эзлеклелектә эшләргә киңәш ителә. Җавап бирергә авырсынган бирем очраса, аны калдырып, башкаларын эшли торырга мөмкин. Вакыт кала икән, аларны яңадан уйлап, эшләп карарга мөмкинлек туа.

Үтәлгән биремнәр өчен куелган баллар бергә кушыла. Мөмкин кадәр күбрәк биремгә дөрес җавап бирәп, югарырак балл җыярга тырышыгыз.

Эшне тәмамлагач, һәр җавапның 1 нче һәм 2 нче номерлы бланкларга дөрес номер белән куелганлыгын тикшерергә онытмагыз.

Сезгә уңышлар телибез!

I бүлек

Текстны тыңлагыз һәм 1 нче биремне 2 нче номерлы җаваплар бланкында эшләгез. Башта биремнең номерын, аннары изложение текстын языгыз.

1. Текстны тыңлагыз һәм кыска изложение языгыз.

Текстны тыңлагач, микротемаларны билгеләгез.

Тулы текстның һәм андагы микротемаларның төп эчтәлеген бирергә кирәклеген истә тотып эшләгез.

Изложениенең күләме 70 сүздән ким булмаска тиеш.

Изложениене чиста һәм танырлык итеп языгыз.

II бүлек

2 – 8 нче биремнәрнең җавабы сүз яки цифрлар булырга мөмкин. Башта җавапны текстта күрсәтегез, соңыннан 1 нче номерлы бланкка буш ара калдырмыйча, тыныш билгеләрсез, башка өстәмә символларсыз күчереп алыгыз. Һәр хәрефне һәм санны, бланктагы үрнәктә күрсәтелгәнчә, аерым шакмакка языгыз.

2. Текстны укыгыз. Җөмләләрнең **оештыручы үзәкләре (грамматик нигезләре, баш кисәкләре)** дөрес күрсәтелгән очракны билгеләгез. Җавап номерын языгыз.

1) Көз үзе белән салкын җил, кыш рәхимсез суык бураннар алып килгән. 2) Көзге җил дулаган, сызгырган, ыжгырган, әллә кайлардан куе болыт көтүләрен куып китергән дә ялгыз куак өстенә эре-эре тамчыларын сибәргә тотынган. 3) Ә төн җиткәч, кинәт каты суык китереп бәргән. 4) Иртәгесен күкне калын болытлар каплап алган, күбәләк-күбәләк кар яварга тотынган. 5) Мескен карт куак, күз ачып йомганчы, ап-ак кар белән күмелеп калган.

1) бураннар алып килгән (1 нче җөмлә)
2) болыт көтүләрен (2 нче җөмлә)
3) каты суык (3 нче җөмлә)
4) күкне каплап алган (4 нче җөмлә)
5) куак күмелеп калган (5 нче җөмлә)

Җавап: _____ .

3. Текстны укыгыз.

Рәт гармониясенә буйсынмаган сүз кулланылган җөмләне табыгыз. Җавап номерын языгыз.

1) Ананың җыерчыклы куллары калтыранып куйды һәм малае биргән матур чәчәкләр бәйләме төшеп китә язды. 2) Алар бергәләп такси тукталышына киттеләр. 3) Ә биек, ачык зәңгәр күктәге кояш тагы да җылырак нурларын сибә башлады. 4) Үткән-барганнар да аларга карап чын күңелдән елмаялар күк иде.

Җавап: _____ .

4. Текстны укыгыз.

Өтер куелырга тиешле җөмләләрне табыгыз. Җавап номерларын языгыз.

1) Кояшлы җәйге иртә. 2) Төнлә мул һәм җылы яңгыр явып үткән. 3) Шоссе өстендәге вак иңкүлекләрдә кырыйдагы чокырларда эреле-ваклы көзгеләр ялтырый. 4) Яшь батыр киң күкрәген тутырып әле серкәләнә генә башлаган арыш исен сулый. 5) Арыш басуы өстеннән килгән салмак җил аның кара бөдрәләре белән уйный.

Җавап: _____ .

5. Текстны укыгыз.

Кушма сүзне табып языгыз.

Әле уңга сугылган ул, әле сулга, әле алга йөгергән Таңсылу, әле артка. Атлый-йөгерә торгач, эзли торгач, ярты кәрзин җиләк җыйган ул, тик, җиләккә мавыгып, караңгы төшкәнен сизми калган. Исенә килеп кайтырга чыкканда, төн үзенең кара җәймәсен күктән җиргә кадәр җәеп куйган булган.

Җавап: _____ .

Текстны укыгыз һәм 6-9 нчы биремнәрне үтәгез.

1) Алтын көз. 2) Апалы-энеле Айнур белән Рафис йөгерешеп урамга чыктылар да тау итәгендә үскән агачлар арасына ашыктылар. 3) Исәпләре төрле-төрле агач яфракларын җыеп, альбомнарына тезү иде. 4) Ул яфраклар шундый матурлар: сары, кызыл, куе кызыл, көрән, тагын әллә нинди төслеләр... 5) Мине ал, мин менә монда дигәндәй, кызыктырып чакырып торалар, җилгә иярeп, аяк астына түшәләләр.

6) Айнур бик ашыгып җыя, хәтта энесе күреп алган яфракларны да аның кул астыннан ук эләктереп алырга өлгерә. 7) Энесе кулын сузган килеш авызын гына ачып кала һәм тагын тырыша-тырыша җыярга керешә. 8) Матуррак яфрак тапкан саен, апасы:

– Кара әле, Рафис, мин менә ниндиен таптым! – дип мактана. 9) Тик үзе, Рафис күреп өлгергәнче, күзләрен елтыратып, тапкан яфрагын тиз генә яшереп тә куя.

10) Менә Рафис та бик матур каен яфрагы табып, шатлыгыннан:

– Әй, апа, мин синекеннән дә матуррагын таптым! – дип кычкырып җибәрде.

11) Апасы, шунда ук йөгереп килеп:

– Бу миңа, – диде һәм энесе кулындагы яфракны тартып алып, үзенекеләр арасына яшереп тә куйды.

12) Рафис гарьлегеннән чүт кенә еламыйча калды. 13) Ул, апасы ягына ачулы караш ташлап:

– Үзеңнеке генә җитмимени? – дип куйды да янәдән җиргә иелде.

14) Бераздан соң Айнур энесен өйгә дәште.

15) – Күп булды инде, әйдә, өйгә кайтыйк, – диде.

16) Рафис апасы кочагындагы яфракларга карап көрсенеп куйды, ләкин калып җыясы итмәде. 17) Алар куыша-куыша йөгереп кайтып киттеләр. 18) Менә кинәт көчле җил кубып, башта Рафисны йолкып-талкып үтте, аннан соң бөтерелә-бөтерелә Айнурга килеп җитеп, кызның куенындагы яфракларын очыртып алып китте. 19) Айнур, нишләргә дә белмичә, яфракларга ымсынып карап калды. 20) Рафис, йөгергән җиреннән туктап:

– Апа-а-а-а, ни булды? – дип кире борылып килде.

21) Айнур яшь аралаш:

– Җил алып китте... – дип кенә әйтә алды.

22) Аның хәрәмләшә-хәрәмләшә җыйган берсеннән-берсе матур яфраклары һавада бөтерелә иде. *(Нәкыйп Каштановтан)*

6. **Текстның эчтәлегенә туры** килгән җөмләне күрсәтегез. Җавап номерын языгыз.

1) Көз көне урманда бик рәхәт.

2) Айнур энесенә булыша.

3) Рафис апасына матур яфракларны бирә.

4) Хәрәмләшеп җыйган яфракларны җил очыртты.

5) Балалар өйгә ашыкмады.

Җавап: _____ .

7. Фразеологик әйтелмә кулланылган җөмләне күрсәтегез. Җавап номерын языгыз.

1) Апалы-энеле Айнур белән Рафис йөгерешеп урамга чыктылар да тау итәгендә үскән агачлар арасына ашыктылар.

2) Энесе кулын сузган килеш авызын гына ачып кала һәм тагын тырыша-тырыша җыярга керешә.

3) Рафис гарьлегеннән чүт кенә еламыйча калды.

4) Бераздан соң Айнур энесен өйгә дәште.

5) Айнур, нишләргә дә белмичә, яфракларга ымсынып карап калды.

Җавап: _____ .

8. 6-9 нчы җөмләләрдән ***чагыштыру дәрәҗәсендәге сыйфатны*** табып, күчереп языгыз.

Җавап: _____ .

2-8 нче биремнәрнең җавапларын, тестны үтәү өчен күрсәтмәдә әйтелгән тәртиптә, 1 нче номерлы бланкка күчереп язарга һәм җавапның бирем номеры күрсәтелгән юлга язылуын тикшерергә онытмагыз.

III бүлек

2 нче бүлектә укылган текстны файдаланып, 9.1 яки 9.2 нче биремнәрнең <u>бары тик берсен генә сайлап алып</u>, 2 нче номерлы бланкта биремне үтәгез. Яза башлар алдыннан сайланган биремнең номерын күрсәтегез.

9.1 “Аның хәрәмләшә-хәрәмләшә җыйган берсеннән-берсе матур яфраклары һавада бөтерелә иде.” җөмләсендә әйтелгән фикерне ничек аңлыйсыз? Шулар турында языгыз. Фикерегезне раслау өчен, укылган тексттан **2 мисал** китерегез.

Файдаланган җөмләләрнең номерларын языгыз яки тексттан цитата китерегез.

Сочинениенең күләме **70 сүздән** дә ким булмаска тиеш.

Укылган текстка таянып языльмаган эшкә билге куелмый.

Бирелгән текстны күчереп яисә аның эчтәлеген аңлатмаларсыз язган өчен ноль балл куела.

Сочинениене чиста һәм танырлык итеп языгыз.

9.2 Азга канәгать итмәгән кеше күбен күрмәс мәкаленең мәгънәсен ничек аңлыйсыз? “**Саранлык – начар гадәт**” темасына сочинение языгыз. Фикерегезне

языгыз. Раслау өчен, укылган тексттан **1 мисал**, үзегезнең тормыш тәҗрибәсеннән **1 мисал** китерегез.

Сочинениенең күләме **70 сүздән** дә ким булмаска тиеш.

Укылган текстка таянып язылмаган эшкә билге куелмый.

Бирелгән текстны күчереп яисә аның эчтәлеген аңлатмаларсыз язган өчен ноль балл куела.

Сочинениене чиста һәм танырлык итеп языгыз.

Һәрбер җавапның бирем номеры күрсәтелгән юлга язылуын тикшерергә онытмагыз.

Туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясен бәяләү системасы

I бүлек

Тыңлау өчен текст

Умарталыкта

Әлфия, Дамирга ияреп, умарталыкка бик еш бара башлады. Барган саен кортлар турында күбрәк белде. Күбрәк белгән саен, аларга мәхәббәте артты. Ә беркөнне хәтта ул Дамир белән Гыйлемдар бабайга корт күче җыешты. Ул көнне берьюлы берничә корт аерды. Берсе бик биек агачка сарган иде. Шуңа күрә Гыйлемдар бабай:

– Агач башына сез менәрсез, балалар, – дип әйтеп куйды.

Әлфия белән Дамир берсүзсез риза булдылар. Алар битлек киеп җибәрделәр, төтен өрдергечне алып, тал башына үрмәләделәр. Бабай киңәше буенча, башта корт анасын тотып алдылар. Шуңа күч тиз генә җыелып та бетте. Җәй буе балалар бабайга шулай ярдәм иттеләр.

Мәктәптә укулар башланыр вакыт җитте. Әлфия белән Дамир умарталык һәм таллар белән саубуллашып йөрделәр. Кайвакыт Әлфия үзен шушы авылда туып үскән итеп тоя башлады. Әйтерсең лә ул Дамир белән Гыйлемдар бабайны гомере буе белгән, алар өянкесендә кечкенәдән атынган.

(*Фәнис Яруллиннан)* (***133 сүз***)

1 нче биремне бәяләү критерийлары

1 нче таблица

Кыска изложение өчен текст турында белешмә	
Абзац номеры	**Микротемалар (мәгънәви кисәкләр)**
1	Әлфия умарталыкка еш бара.
2	Әлфия белән Дамир җәй буе Гыйлемдар бабайга ярдәм итте ләр.
3	Умарталык белән саубуллашу.

Язма эшне бәяләү критерийлары

2 нче таблица

№	Критерий	Балл
ИК1	**Изложениенең эчтәлеге**	
	Укучы тыңлаган текстның эчтәлеген тулы ачкан, анда яктыртылган **барлык** мәсьәләләр язмада урын алган.	2
	Текстның эчтәлеге ачылган, **әмма** бер микротема төшеп калган (яки өстәлгән).	1
	Текстның эчтәлеге ачылган, **әмма** бердән артык микротема төшеп калган (яки өстәлгән).	0
ИК2	**Башлангыч текстны җыйнакландыру**	
	Укучы текстның гомуми эчтәлеген бер яки берничә алым белән кыскарткан, җыйнакландырган	3
	Бер яки берничә алым белән текстның ике микротемасын җыйнакландырган	2
	Бер яки берничә алым белән текстның бер микротемасы җыйнакландырылган	1
	Текстны җыйнакландыру өчен бер алым да **кулланылмаган**	0
ИК3	**Изложениенең мәгънә бөтенлеге, бәйләнешле сөйләм һәм аның эзлеклелеге**	
	Укучының эшендә мәгънә бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле һәм эзлекле булуы күзәтелә: - логик хаталар юк, эзлеклелек бозылмаган; - текст кызыл юлларга дөрес бүленгән	2

	Эштә мәгънә бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле һәм эзлекле булуы күзәтелә, **әмма** бер логик хата бар **яки** кызыл юлны билгеләүдә бер хата бар	1
	Эштә коммуникатив (аралашуга караган) мәгънә сакланган, **әмма** бердән артык логик хата **яки** кызыл юлны билгеләүдә ике хата җибәрелгән	0
ИК1-ИК3 күрсәткечләре буенча изложение өчен җыела торган иң югары балл		**7**

II бүлек

2 – 8 нче биремнәрнең җаваплары

Икенче бүлектәге һәр биремгә дөрес җавап биргән өчен укучыга **берәр балл** куела. Җавап инструкциядә күрсәтелгәнчә эшләнсә һәм тулысынча тиешле җавап белән тәңгәл килгән очракта, дөрес үтәлгән дип исәпләнә. Җавап ялгыш булса яки бөтенләй булмаса, **0 балл** куела.

3 нче таблица

Биремнәр	Җаваплар
2	5
3	2
4	34
5	Таңсылу
6	4
7	2
8	матуррак

III бүлек

9 нчы биремне тикшерү критерийлары
9.1 нче биремне бәяләү критерийлары

4 нче таблица

№	Текст эчтәлеген анализлауга бәйле темага язылган сочинениене (9.1) бәяләү критерийлары	Баллар
$С_1К1$	**Тексттан алынган кисәкнең мәгънәсен аңлау**	
	Имтихан бирүче тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген дөрес аңлаткан. Аңлатмада хаталар юк.	2
	Имтихан бирүче тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген гомумән дөрес аңлаткан, **ләкин** аңлатмада 1 хатасы бар.	1
	Имтихан бирүче тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген дөрес аңлатмаган, **яки** имтихан бирүче, тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген аңлатканда, 2 яки күбрәк хата ясаган, **яки** тексттан алынган кисәк эчтәлегенең аңлатмасы язма эштә юк.	0
$С_1К2$	**Дәлил-мисалларның булуы**	
	Имтихан бирүче тексттан әлеге кисәкнең эчтәлегенә туры килә торган 2 дәлил-мисал китергән.	3
	Имтихан бирүче тексттан әлеге кисәкнең эчтәлегенә туры килә торган 1 дәлил-мисал китергән.	2
	Имтихан бирүче башка тексттан дәлил-мисаллар (-лар) китергән.	1
	Имтихан бирүче әлеге кисәкнең эчтәлеген аңлата торган дәлил-мисал китермәгән, **яки** имтихан бирүче биремдәге цитатаны я аның бер өлешен дәлил-мисал итеп китергән.	0
$С_1К3$	**Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге**	
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана:	2

	– логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм эзлеклелек белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
$С_1К4$	**Эшнең композицион бөтенлеге**	
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, текст төзүдә хаталар юк.	2
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, **ләкин** текст төзүдә 1 хатасы бар.	1
	Текст төзүдә 2 яки күбрәк хатасы бар.	0
$С_1К1$-$С_1К4$ критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**9**

Игътибар!

Әгәр сочинениедә текст күчереп кенә язылса яки анда текстның эчтәлеге генә чагылыш тапса, бәяләүнең барлык критерийлары буенча ($С_1К2$-$С_1К4$) **0 балл** белән бәяләнә.

Әгәр сочинениедәге текст фрагменты 9.1 дәге тексттан алынмыйча, башка тексттан алынса, бәяләүнең барлык критерийлары буенча ($С_1К2$-$С_1К4$) **0 балл** белән бәяләнә

Язма эшнең грамоталылыгы һәм аның фактик төгәллеге аерым бәяләнә (6 нчы таблицаны кара).

9.2 нче биремне бәяләү критерийлары
9.2 биременә җавап түбәндәге критерийлар буенча бәяләнә.

5 нче таблица

№	Текст эчтәлеген анализлауга бәйле темага язылган сочинениене (11.2) бәяләү критерийлары	Баллар
$С_3К1$	**Тексттан алынган кисәкнең мәгънәсен аңлау**	
	Имтихан бирүче (сочинениенең теләсә кайсы өлешендә теге яки бу формада) аңлатма биргән һәм киңәйтелгән формада тасвирлаган.	2
	Имтихан бирүче (сочинениенең теләсә кайсы өлешендә теге яки бу формада) аңлатма биргән, **ләкин** киңәйтелгән формада тасвирламаган.	1
	Имтихан бирүче ялгыш аңлатма биргән, **яки** төшенчәгә аңлатмасы язма эштә юк.	0
$С_3К2$	**Дәлил-мисалларның булуы**	
	Имтихан бирүче 2 дәлил-мисал китергән, шуларның берсе укылган тексттан, икенчесе – тормыш тәҗрибәсеннән **яки** имтихан бирүче 2 дәлил-мисал китергән, шуларның икесе дә укылган тексттан.	3
	Имтихан бирүче укылган тексттан 1 дәлил-мисал китергән.	2
	Имтихан бирүче тормыш тәҗрибәсеннән дәлил-мисаллар (-лар) китергән.	1
	Имтихан бирүче бер генә дәлил-мисал да китермәгән.	0
$С_3К3$	**Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге**	
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм эзлеклелек белән характерлана,	1

	ләкин 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
$С_3К4$	**Эшнең композицион бөтенлеге**	
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, текст төзүдә хаталар юк.	2
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, **ләкин** текст төзүдә 1 хатасы бар.	1
	Текст төзүдә 2 яки күбрәк хатасы бар.	0
$С_3К1$-$С_3К4$ критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**9**

Игътибар!

Әгәр сочинениедә текст күчереп кенә язылса яки анда текстның эчтәлеге генә чагылыш тапса, бәяләүнең барлык критерийлары буенча ($С_3К2$-$С_3К4$) **0 балл** белән бәяләнә.

Әгәр сочинение 9.2 дәге сүз яки гыйбарәгә туры килмәсә, бәяләүнең барлык критерийлары буенча ($С_1К2$-$С_1К4$) **0 балл** белән бәяләнә.

Язма эшнең грамоталылыгы һәм аның фактик төгәллеге аерым бәяләнә (6 нчы таблицаны кара).

6 нчы таблица

№	Укучы сөйләменең грамоталылыгын һәм фактик төгәллеген бәяләү критерийлары	Баллар
ГК1	**Орфографик нормаларның үтәлеше**	
	Орфографик хаталары юк **яки** хатасы 1 дән артык түгел	2
	2-3 хата җибәрелгән	1
	Хаталарының саны 4 тән артык	0
ГК2	**Пунктуацион нормаларның үтәлеше**	
	Пунктуацион хаталары юк **яки** хатасы 2 дән артык түгел	2

	3-4 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
ГК3	**Грамматик нормаларның үтәлеше**	
	Грамматик хаталары юк **яки** 1 хатасы бар	2
	2 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 3 тән артык	0
ГК4	**Сөйләм нормаларының үтәлеше**	
	Сөйләм хаталары юк **яки** хатасы 2 дән артык түгел	2
	3–4 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
ФК1	**Язма сөйләмнең фактик төгәллеге**	
	Материалны язмада бирүдә, шулай ук аңлауда һәм терминнар кулланылышында фактик хаталар юк	2
	Материалны язмада бирүдә яки терминнар кулланылышында 1 хата бар	1
	Материалны язмада бирүдә яки терминнар кулланылышында 2 хата бар	0
ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**10**

Грамоталылыкны бәяләгәндә, **изложение һәм сочинениенең күләмен** исәпкә алырга кирәк.

6 нчы таблицада китерелгән нормативлар гомуми күләме 140 тан артык сүз булган изложение һәм сочинениеләрне тикшерү өчен кулланыла.

Әгәр **изложение һәм сочинениеләрнең** гомуми күләме 70-139 сүз булса, ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 1 баллдан артык куелмый:

ГК – 1 буенча орфографик хаталар булмаса яки 1 тупас булмаган хата булганда 1 балл куела;

ГК – 2 буенча пунктуацион хаталар булмаса яки 1 тупас булмаган хата булганда 1 балл куела;

ГК – 3 буенча грамматик хаталар булмаганда 1 балл куела;

ГК – 4 буенча сөйләм хаталары булмаганда 1 балл куела.

ФК1 – буенча фактик хаталар һәм терминнар кулланылышында хаталар булмаганда 1 балл куела.

Әгәр **изложение һәм сочинениеләрнең** гомуми күләме 69 гына сүз булса, мондый эшләргә ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 0 балл куела.

Әгәр укучы иҗади эшнең бары тик берсен генә (я изложение, я сочинение) үтәсә, ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча бәяләү шулай ук эшнең күләменнән чыгып башкарыла:

Әгәр эш 140 яки аннан артыграк сүздән торса, грамоталылык 6 нчы таблица нигезендә бәяләнә.

Эшнең күләме 70-139 сүздән торса, ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 1 баллдан артык куелмый (югары күрсәтелгәнчә).

Әгәр эшнең күләме 69 сүздән артмаса, мондый эшләргә ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 0 балл куела.

Дәүләт йомгаклау аттестациясен тулаем башкару барышында җыярга мөмкин булган максималь балл – **33.**

Имтихан эше өчен түбәндәге билгеләр куела:

0-14 балл – «2» ле билгесе;

15-22 балл – «3» ле билгесе;

23-28 балл – «4» ле билгесе. Искәрмә: бу очракта укучының ГК1-ГК4 критерийлары буенча баллары 4 тән кимрәк булмаска тиеш.

29-33 балл – «5» ле билгесе. Искәрмә: бу очракта укучының ГК1-ГК4 критерийлары буенча баллары 6 дан кимрәк булмаска тиеш.